RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1934. Andra kammaren. Nr 45.

Fredagen den 8 juni.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 2 innevarande juni förda protokollen.

§ 2.

Ordet lämnades på begäran till

Svar å interpellation.

Hans excellens herr statsministern **Hansson,** som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har dess ledamot herr Edoff Andersson till mig framställt följande frågor:

»Har regeringen uppmärksammat att bolag, som tidigare fonderat medel för pensionering av arbetare, nu taga de fonderade medlen i anspråk för andra ändamål?

Om så är fallet, har regeringen för avsikt att vidtaga några åtgärder för att bevara dessa fonder för de ändamål, vartill de varit avsedda?»

Förhållanden sådana som de, vilka ha föranlett den nu framställda interpellationen, ha tidigare varit föremål för uppmärksamhet. Vid tvenne tillfällen har spörsmålet motionsledes tagits upp i riksdagen. Det har också varit föremål för utredning inom justitiedepartementet.

Tillkallade sakkunniga avlämnade den 10 december 1927 ett betänkande med utkast till lag om frivillig tjänstepensionering. Över detta betänkande avgåvos yttranden av socialstyrelsen, pensionsstyrelsen, Sveriges industriförbund, Svenska järnvägsföreningen, Svenska bankföreningen, Svenska försäkringsföreningen, landssekretariatet samt åtskilliga andra myndigheter och organisationer. I yttrandena uttalades betänkligheter av skilda slag samt framställdes åtskilliga anmärkningar mot förslagets särskilda delar. Sedan yttrandena överlämnats till de sakkunniga för övervägande, avlämnade de sakkunniga den 8 september 1928 betänkande och förslag angående tryggande av hos enskild arbetsgivare anställd personals rätt till utfäst pension.

Rörande innehållet i detta förslag torde jag få omnämna ett par mera väsentliga punkter. Förslaget åsyftar att giva löntagaren större trygghet att utfå den av arbetsgivaren utfästa tjänstepensionen, när pensionsfallet inträffar, och bättre rätt att, om han avgår ur arbetsgivarens tjänst i förtid, utfå den del av den utfästa pensionen som han skäligen bör anses ha intjänat före avgången. Den större tryggheten åstadkommes därigenom att det ålägges arbetsgivaren att försäkra sin utfästelse. I sådant avseende stadgas att om arbetsgivare antagit och för löntagarna delgivit bestämmelser rörande tjänstepension åt dem som innehava anställning av visst slag eller annorledes åt löntagare utfäst tjänstepension, skall sådan tjänstepension tryggas genom försäkring hos svensk försäkringsgivare eller insättning hos svensk försäkringsgivare eller bankinrättning. Om löntagaren avgår ur arbetsgivarens tjänst, innan försäkringsfallet inträffat, skall han ha viss rätt till fribrev. Arbets-

Svar å interpellation. (Forts.)
givaren är pliktig att giva de enligt utfästelsen berättigade löntagarna uppgift om hos vilken försäkringsgivare eller bankinrättning utfästelsen tryggats, samt om innehållet i försäkrings- eller insättningsavtalet. Talan om fullgörande av arbetsgivarens skyldigheter får, även om tjänstepensionens belopp ej förfallit till betalning, väckas av envar, vars rätt kan bliva av skyldighetens fullgörande beroende.

Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 18 december 1931 blev de sakkunnigas betänkande överlämnat till kommittén angående privatanställda, varvid det uppdrogs åt kommittén att till vidare behandling och för avgivande av förslag upptaga i betänkandet avhandlade spörsmål. Denna kommittés arbete beräknas bliva slutfört under loppet av år 1934.

Av den redogörelse jag nu lämnat torde framgå att de av interpellanten berörda missförhållandena sedan åtskilliga år varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet, och att förberedelser vidtagits i syfte att på lagstiftningens väg avlägsna dessa missförhållanden. Slutgiltigt ståndpunktstagande till förevarande spörsmål kan lämpligen icke ske, förrän den nu pågående utredningen angående privatanställda föreligger färdig.

Härpå yttrade:

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att till hans excellens herr statsministern få framföra ett tack för det svar, han lämnat på den av mig framställda interpellationen.

Beträffande innehållet i detta svar är jag ense med hans excellens herr statsministern på åtminstone en punkt, nämligen i fråga om beteckningen för de förhållanden, vilka i interpellationen påtalats. Herr statsministern betecknade dem som missförhållanden och det är ju ett riktigt, om ock ett lindrigt uttryck för de förhållanden, varom här är fråga.

När det gäller vad som förekommit i detta spörsmål, tillåter jag mig med anledning av herr statsministerns svar fästa uppmärksamheten på, att härvidlag förelåg ett utarbetat förslag redan den 10 december 1927, alltså för sex och ett halvt år sedan. Detta förslag var föremål för överarbetning, och det framlades också, enligt de uppgifter herr statsministern lämnade, den 8 september 1928 ett slutligt förslag till åtgärder på detta område. Det är nu närmare sex år sedan detta förslag avgavs. Samma redogörelse visar, att detta förslag vilade i icke mindre än något över tre år utan att det, åtminstone såvitt man av herr statsministerns uppgifter kan utläsa, vidtogs några åtgärder för att upphöja detta förslag till lag eller för åstadkommande av ändring i de av mig påtalade förhållandena. Detta vittnar ju icke om att man handlägger spörsmål av detta slag med den snabbhet, som vore erforderlig. Såvitt jag kan döma av den redogörelse, herr statsministern har lämnat för innehållet i det sakkunnigförslag som framlades den 28 september 1928, torde ett upphöjande av detta förslag till lag åtminstone åstadkomma en viss trygghet när det gäller den pension från avsatta pensionsfonder, som jag tillåtit mig att i detta sammanhang föra på tal.

Vad som givit mig omedelbar anledning att påtala ifrågavarande missförhållanden är, såsom i interpellationen har nämnts, dels den omständigheten att ett större industribolag här i staden — det hade i varje fall tidigare sin verksamhet förlagd här — nämligen Bolinders, garanterat åtminstone vissa av sina arbetare en pension på 600 kronor om året. När stadsfullmäktige här i staden på sin tid behandlade frågan om vissa tomtförsäljningar och stadsplaner i samband med avveckling av Bolinders industriverksamhet här i staden, voro dessa pensioner också på tal. Det ställdes i utsikt, att de tillsvidare

Svar å interpellation. (Forts.)

skulle komma att utgå. Nu har emellertid meddelande utfärdats till pensionärerna, att de i stället för de 600 kronorna om året erhålla 4 kronor och 16 öre i månaden, som de få avhämta på bolagets kontor. Detta beträffande Bolinders.

Den omedelbara anledningen för mig att ta upp spörsmålet här var dock egentligen vissa förhållanden i samband med A.-B. Separators bolagsstämma under innevarande år. A.-B. Separator och dess verksamhet har väl tidigare varit föremål för diskussion, icke minst i fackorganisationerna. Den verksamhet som bedrives eller har bedrivits av bolaget har ju givit sådana ekonomiska resultat, att det finns skäl att säga, att bolaget nog åtminstone borde ha låtit de medel, som avsatts för pensionering av arbetare, också disponeras för detta ändamål. Var och en som något har följt detta bolags verksamhet vet, att man där på sin tid ställde i utsikt vissa sociala välfärdsanordningar, bland annat pensionering av arbetare och deras änkor, anordnande av bostäder bland annat genom den så kallade bostadslånefonden, som bolaget upprättade. Alla dessa utfästelser ha förvisso gjort, att bolaget lyckats få arbetare på villkor, som varit ägnade att medverka till de vinster, som bolaget skaffat sig under de gångna åren.

När det gäller det aktiekapital som detta bolag bokfört, skulle jag vilja rikta uppmärksamheten på, att detsamma i mycket stor utsträckning har tillkommit genom utdelning av gratisaktier. Sålunda utdelade bolaget år 1910 inte mindre än 18 miljoner i gratisaktier och några år senare utdelades 7 miljoner i gratisaktier. På det sättet har man alltså åstadkommit ett bokfört aktiekapital, beträffande vilket man naturligtvis väntade sig, att det genom verksamheten skulle förräntas; detta göra aktieägarna förvisso anspråk på. Men det tages i detta sammanhang icke någon hänsyn till vad arbetarna i företaget under de gångna åren ha satsat i form av arbete för relativt låga löner, detta även i jämförelse med vad som förekommit på andra områden. Beträffande vinsterna har bolaget under åren 1925—1930 haft vinster, som rört sig om mellan 5 miljoner och i det närmaste 10 miljoner kronor om året. De förluster, som bolaget nu har träffats av och som ha tagits till intäkt för att lägga beslag på den så kallade arbetarpensionsfonden, bestå i mycket stor utsträckning av avskrivningar å aktievärden, som bolaget haft bland annat i utländska företag. Vid den bolagsstämma, där dessa spörsmål behandlades och definitivt beslut fattades angående disponerandet av arbetarpensionsfonden för täckandet av bolagets förluster — eller avskrivningar om man så vill — sattes det ifrån en opposition på bolagsstämman i fråga, huruvida dessa transaktioner beträffande vissa delar av dessa avskrivningar voro i överensstämmelse med bolagslagen. Det var en ganska känd jurist, häradshövding Axel Carlsson, som på bolagsstämman framförde den frågan, huruvida bland annat ett överförande av medel till Aktiebolaget Pumpseparator vore i överensstämmelse med gällande bolagslag. För detta ändamål disponerades nämligen icke mindre än 3,850,000 kronor. Om den uppfattningen, som kom till uttryck på bolagsstämman, är riktig, vågar jag icke med någon bestämdhet uttala mig om, men det ifrågasattes dock, och jag ber att få understryka detta, huruvida åtgärderna överensstämde med lagen.

Det anfördes vidare vid tillfället i fråga, att man inte hade lämnat någon utförlig redogörelse från bolagets sida rörande behovet av dessa nedskrivningar, vilka ändock företogos. Dessutom påtalades enligt tidningsreferaten från bolagsstämman, att bolagets direktör och verkställande direktör alltjämt uppburo löner, den ene på 100,000 och den andre på 70,000 kronor om året och det föreslogs på bolagsstämman, att man skulle sänka dessa löner med 25,000 kronor vardera. Detta skedde inte, men man beslöt dock trots detta

Svar å interpellation. (Forts.)

— alltså med bibehållande av dessa löner — att företaga avskrivningar, beträffande vilka det kunde ifrågasättas om de överensstämde med bolagslagen. Allt detta företog man sig, men när det sedan gällde att täcka förlusterna, tog man i anspråk de medel på något över en miljon kronor, som avsatts för pensionering av arbetare inom företaget och deras änkor. En sådan åtgärd betraktar åtminstone jag såsom varande av det slaget, att den bör bli föremål för undersökning och såvitt möjligt ingripande, oavsett vad som sker beträffande de privatanställdas anställningsvillkor i allmänhet.

Det är sålunda detta, som för mig varit den förnämsta anledningen att här ta upp detta spörsmål och ifrågasätta, huruvida inte några åtgärder kunde vidtagas. Jag ifrågasätter till och med lagligheten i det beslut, som nämnda bolag har fattat i det här sammanhanget.

När det i övrigt gäller åtgärder på det område, det här är fråga om, eller åtgärder för att trygga ställningen för fattigt folk och tillvarataga deras intressen i samhället överhuvud taget, vill jag åter fästa uppmärksamheten på, att det förflutit sex och ett halvt år sedan det första utredningsförslaget förelåg och 5 år och 9 månader, sedan det andra utredningsförslaget förelåg, utan att några åtgärder under den tiden vidtagits. Nog finns det väl ändå anledning, framför allt med hänsyn till vissa politiska diskussioner och förslag, som de närmaste dagarna — om förslagen i fråga inte rent av ha kommit på kammarens bord — här komma till behandling. När det gäller tillvaratagandet av fattiga människors intressen, då ifrågasätter man inte att saken skall behandlas vid någon urtima riksdag, då ifrågasätter man inte ens att den skall behandlas vid närmast lagtima riksdag, utan då låter man år efter år förlöpa och ärendena ligga i utredningskvarnen utan att några egentliga åtgärder vidtagas från samhällets sida.

Jag ber, herr talman, att här med mycket stor bestämdhet få ge uttryck åt den uppfattningen, att här trädes fattiga människors rätt för nära och för nära på sådant sätt, att jag betraktar det som riksdagens och regeringens plikt att ingripa och se till, att en ändring i dessa avseenden kommer till stånd. I den mån riksdagens medverkan fordras, kan ju någon sådan icke lämnas i år, men i varje fall bör så kunna ske vid närmast följande riksdag.

Jag tillåter mig uttrycka den förhoppningen att man, efter vad som förekommit från dessa bolags sida, kan förvänta förslag från Kungl. Maj:t till nästkommande riksdag till åtgärder för förekommande av möjligheten, att bolag ta i anspråk de medel, som de under goda tider avsatt för att bringa försörjning — eller i varje fall avsatt under utfästelse, att de skulle användas till bringande av försörjning — åt arbetare, som varit med och släpat ihop de vinster som bolagen under goda år ha gjort.

Herr **Lundell:** Herr talman! När jag begärt ordet i denna fråga, har det inte varit min avsikt att gå närmare in på de lagstiftningsmöjligheter, som hans excellens herr statsministerns svar huvudsakligen rörde sig om, utan jag tänkte det kunde vara av intresse för kammarens ledamöter att höra något närmare om, vad som verkligen förekommit i dessa av interpellanten angripna företag, så att kammarens ledamöter själva skulle kunna bedöma, i vad mån det har skett någon orätt gentemot de anställda.

Vad då först angår herr Anderssons interpellation säger han till en början: »I en del fall torde lönens storlek ha påverkats av utfästelser från företagets ledning om beredande av pension vid avgång ur tjänst.» Är inte detta en missvisande framställning? Vid större verkstadsföretag utgå ju lönerna enligt verkstadsavtalet, och de bolag, som ha ställt pension i utsikt, ha inte i följd därav fått någon lindring i avseende å utgående löner. Jag kan inte minnas,

Svar å interpellation. (Forts.)

att det i verkstadsavtalet finns något nämnt om pensioner eller att företag som lämna sådan skulle räknas i någon särskild löneklass.

Vad beträffar förhållandena vid just de här berörda bolagen, var det så vid J. & C. G. Bolinders Mekaniska Verkstads Aktiebolag, som bolaget hette på den tiden, att arbetarna i regel fingo gå kvar mycket längre än de i regel kvarstodo i tjänst vid andra företag. Först vid mycket hög ålder erhöll en del av dem pension, och den berodde då i varje fall på ett särskilt beslut utav bolagets verkställande direktör. Det fanns inte några sådana utfästelser alls, som herr Andersson här talar om, åtminstone känner inte bolaget till några sådana. Den tiden utgingo pensionerna med 9, 10 kronor per vecka och lyftes veckovis. Det var egentligen inte en pensionering, utan man kallade det för gratial. Det fanns en pensionsfond avsatt på balansräkningens skuldsida, men det var mera en formalitet. Det var för övrigt ett ganska litet belopp, omkring 400,000 kronor, vilket inte motsvarade de pensioner, som utgingo. När detta gamla bolag upplöstes för ett par år sedan, och de stora tomtområdena här i Stockholm försåldes till staden, upprättades en särskild stiftelse med namnet Stiftelsen Bolinders Understödsfond, och till den avsattes tillsammans 900,000 kronor i värdepapper, varpå det nya bolaget, Bolinders Fabriksaktiebolag, skulle betala en viss överenskommen ränta. Räntan belöpte sig enligt de överenskomna bestämmelserna till 48,000 kronor årligen.

År 1933 utbetalades emellertid det dubbla eller tredubbla utav vad som kunde anses motsvara räntan på de medel, som avsatts i stiftelsen, och jag kan därför inte finna annat än att Bolinders Fabriksaktiebolag mer än uppfyllt de förpliktelser, det åtagit sig gentemot sina arbetare. När stadgarna för denna stiftelse bestämdes, skrev man ifrån Stockholms stads fastighetsnämnd, att när denna stiftelse kommit till stånd, anser fastighetsnämnden »att Ni på ett betryggande sätt uppfyllt Edra åtaganden till hos Eder anställda och hos J. & C. G. Bolinders Mek. Verkstads A.-B. före detta anställda enligt brev den 3 jan. 1933 till Stockholms stadskollegium». Enligt detta brev måste alltså det nuvarande bolaget ha mer än uppfyllt sina förpliktelser emot arbetarna. I styrelsen för stiftelsen i fråga skall, enligt de stadgar jag sett, sitta en representant för Stockholms stads fastighetsnämnd, så det går ju att på den vägen kontrollera, om förpliktelserna ha uppfyllts.

Jag har redan sagt, att dessa utbetalningar inte ha föregåtts av några som helst utfästelser från bolagets sida. Bolaget har tvärtom i sina skrivelser till arbetarna uttalat sig mycket försiktigt och särskilt betonat, att understöden endast skulle utgå tills vidare. Ett brev, som jag har fått, och som har utgått till en hel mängd av de i företagets tjänst anställda arbetarna, lyder i de avseenden, som i detta sammanhang kan intressera, på följande sätt: »Härmed få vi meddela Eder, att vi beslutat tills vidare till Eder utbetala ett tillfälligt understöd av 15 kronor per vecka, vilket belopp av Eder personligen får hämtas å vårt kontor.»

»Vi få emellertid uttryckligen framhålla, att understödet endast kommer att utbetalas tills vidare, varför det både beträffande beloppets storlek och tiden, under vilken det utgår, icke får anses på något sätt föregripa den utredning, som bedrives av bolaget, och de beslut, som med anledning därav komma att fattas, då hela frågan hunnit bliva klarlagd.»

»Det bör därför vara Eder angeläget, att Ni ordnar så, att Ni kommer i åtnjutande av alla de bidrag, Ni kan erhålla från staten och kommunen. Vårt kontor kommer att vara Eder behjälpligt att uppställa härför erforderliga handlingar, och torde Ni därför snarast hänvända Eder till detsamma.»

Genom krisen har bolaget nu kommit i ett sämre läge. Så vitt jag förstår,

Svar å interpellation. (Forts.)
anser sig bolaget inte längre kunna gå så mycket utöver sina åtagna förpliktelser som det tidigare har gjort, och därför har man meddelat de arbetare, som tills vidare erhållit dessa understöd, att beloppen skulle komma att reduceras.

När bolaget har gått till väga på det sättet, finner jag det dessutom till fullo konstaterat, att det har tagit intryck av de bestämmelser, som gälla i fråga om rätten att erhålla den vanliga tilläggspensionen från allmänna folkpensioneringen. Bolaget har tydligen resonerat på det sättet, att varför skola vi betala ut en hundra tusen kronor extra, utöver vad vi äro förpliktade att göra, bara för att det allmänna skall spara 60 procent av detta belopp å sina utgifter för tilläggspensioner, när vi ändå inte i gengäld få våra skatter till det allmänna på något sätt reducerade.

Jag tror således inte, att någon kan finna att detta bolag på något sätt har brustit i vad det kan ha åtagit sig.

Vad sedan angår det andra företaget, A.-B. Separator, så har interpellanten därom sagt, att: »Enligt styrelsens förslag skall för täckande av denna förlust tagas i anspråk bland annat: Arbetarpensionsfonden», så och så stor, och »Arbetaränkepensionsfonden», så och så stor. »Därmed försvinner av allt att döma alla de medel, som avsatts för pensionering av arbetare och änkor.»

Det förefaller, åtminstone att döma av det uttryckssätt, som interpellanten använde, som om han hade den föreställningen, att det vore några särskilda medel, som voro avsatta för dessa fonder. Så är emellertid inte alls fallet, utan dessa medel ingå i bolagets allmänna rörelse. De motsvaras alltså inte av några särskilda poster på tillgångssidan. Någon enstaka gång kan det ju hända, att man inom ett bolag avsätter vissa särskilda tillgångar för pensioneringen av de anställda, men så har inte varit fallet här.

Vad har i verkligheten skett i A.-B. Separator? Jo, bolagsstyrelsen har ansett, att vissa utländska värden borde skrivas ned med 28.17 miljoner kronor. Sedan man gjort denna nedskrivning på tillgångssidan, uppstod där ett underskott på 24.17 miljoner. För att på skuldsidan utjämna detta underskott har man där strukit dels de belopp å tillsammans 1.82 miljoner som stodo upptagna under fyra mindre fonder, och dels strukit 22.35 miljoner kronor ur reservfonden. Det tillvägagångssätt, som bolaget här har använt, är inte endast tillåtet, utan det är enligt mitt förmenande t. o. m. nödvändigt, enligt de bestämmelser, som finnas i 53 § aktiebolagslagen. Det omnämnes ju också av interpellanten, att bolagsstyrelsen i sin berättelse framhållit, att dessa åtgärder vidtagits i överensstämmelse med gällande lag. Jag tror nog, att den allmänna uppfattningen är, att styrelsen varit tvungen att förfara just på detta sätt, för att inte aktieägarna skulle kunna överklaga och kasta omkull beslutet.

I detta sammanhang vill jag framhålla, att det ju här bara är fråga om en ren bokföringsåtgärd. Det är alltså inte några medel, som på något sätt försvinna, och beslutet medför på intet sätt, att arbetarnas förmåner skulle försämras.

Inte heller i Separator har det, så vitt jag vet, förekommit några direkta utfästelser från bolagets sida. Vid den ordinarie bolagsstämman den 19 maj meddelade verkställande direktören ordagrant följande: »Att bolaget för täckande av det i balansräkningen genom de föreslagna nedskrivningarna uppkomna underskottet nödgas tillgripa även pensionsfonderna, beror på aktiebolagslagens föreskrift. Det är emellertid icke bolagets avsikt att låta detta förhållande inverka på hittills beviljade eller framtida pensioner.»

Även i detta bolag ha liksom i Bolinders de utgående pensionerna i själva

Svar å interpellation. (Forts.)

verket varit helt oberoende av de belopp, som formellt ha varit uppförda på skuldsidan i bolagets balansräkning. Sålunda utbetalades under 1932 ungefär 140,000 kronor och under 1933 ungefär 144,000 kronor till arbetare och arbetaränkor, under det att de bokförda fondbeloppen tillsammans utgjorde 1.13 miljoner kronor. Detta motsvarar alltså en ränta på 12 à 13 procent på de bokförda fondbeloppen.

När det nu genom verkställande direktörens utfästelse har blivit fastslaget, att pensionsförhållandena inte på något sätt komma att ändras i framtiden, kan jag inte finna, att arbetarna genom det träffade beslutet på något sätt kommit i ett sämre läge än tidigare, varvid bolaget dock på intet sätt hade iklätt sig några förpliktelser.

Till sist skulle jag kanske våga säga några ord om själva pensioneringsproblemet vid näringsföretagen. För att företagen med något större intresse skola gå in för att söka ordna med pensionering av sina arbetare, är det nödvändigt, att de nuvarande bestämmelserna i fråga om rätten till tilläggspension ändras, så att inte företagen få den uppfattningen, att vad de betala ut sparar det allmänna till 60 procent in på tilläggspensionerna. Jag hoppas, att denna sak kommer att bliva ordnad i samband med den förändring av pensionslagen, som är planerad. Det vore åtminstone högeligen angeläget, att en ändring härvidlag vidtoges.

Det minsta man kunde begära vore väl, att pension eller livränta härrörande från det företag, där vederbörande varit anställd, i fråga om sitt inflytande på rätten till tilläggspension från vanliga folkpensioneringen åtminstone bleve likställd med pension, som utgår från pensionsstyrelsens frivilliga försäkring. Man får ju ha en pension av upp till 300 kronor om året från den frivilliga försäkringen, utan att detta kommer att inverka i reducerande riktning på tilläggspensionen från det allmänna.

Dessutom måste man väl säga sig, att den rationella utvägen vore att ordna det så, att varje särskilt företag inte hade sin pensionsadministration för sig självt. Företagen borde i stället använda sig av de möjligheter, som redan nu finnas att ordna pensioneringen av sina arbetare genom livförsäkringsbolagen eller livränteanstalterna eller genom pensionsstyrelsens frivilliga försäkring eller dylikt. Om ett företag varje år avsatte och betalade in ett belopp, motsvarande låt mig säga en procent av de utbetalade lönerna och de anställda samtidigt själva betalade in en procent av sin lön, så skulle dessa två procent så småningom bilda underlag för en pension, då vederbörande arbetare tyckte, att han måste draga sig tillbaka ifrån arbetet. Om man ordnade saken på det sättet, behövde det inte heller bli något besvär, om en arbetare övergår från ett företag till ett annat. Han skulle nämligen ha sin försäkringsbok med sig, och insättningarna kunde göras i samma bok som i det gamla företaget.

Om man emellertid från näringsvänligt håll skall kunna tänka sig, att pensionsstyrelsens frivilliga försäkring i någon större utsträckning skall kunna användas för pensionering av arbetarna, vill jag dock säga, att det är nödvändigt, att reglerna för denna fonds förvaltning bli ändrade, så att de medel, som där samlas ihop, direkt eller indirekt verkligen kunna komma ut i näringslivet och inte såsom nu är fallet till största delen utlånas till staten eller kommunerna.

Jag har, herr talman, berört den här saken så pass utförligt, därför att jag tycker, att interpellantens uttalanden inte alls gåvo en riktig föreställning om vad som i verkligheten inträffat vid de företag, som det här varit tal om, och därför att jag dessutom anser, att frågan om pensioneringen av de i ett företags tjänst anställda är så ofantligt viktig.

Svar å interpellation. (Forts.)

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Med anledning av herr Lundells uttalande skall jag be att få säga ytterligare några ord i detta spörsmål.

Vad beträffar verkstadsavtalet, har jag dock inte för avsikt att här taga upp någon diskussion med herr Lundell och taga kammarens tid i anspråk för att reda ut, vad detta avtal medgiver i fråga om högre och lägre löner. Jag vill endast säga, att när det bolag, om vilket jag här huvudsakligen talat, nämligen A/B Separator, delade ut 18 miljoner kronor i gratisaktier, så hade verkstadsavtalet inte någon tillämpning i fråga om detta företag, ty det var på den tiden, då man med förespeglingar om pensioner och sociala välfärdsåtgärder sökte lura arbetarna att arbeta åt bolaget utan att sammansluta sig i någon fackorganisation. Om man ville undersöka, vad som förekommit, skulle man också finna, att vad jag här har sagt om lägre löner, till den grad bestyrkes av verkligheten, att herr Lundell säkerligen inte skulle ha gjort några påståenden av det slag, som han gjorde beträffande lönerna här i kammaren i dag, om han verkligen kände till, vad som har förekommit på detta område.

Herr Lundell har vidare sagt, att det inte gjorts några utfästelser från Bolinders sida beträffande pensionerna. Jag har deltagit i behandlingen av detta spörsmål i Stockholms stadsfullmäktige, och där bordlade man spörsmålet om stadsplanen, för att man först skulle klara ut vad Bolinders voro villiga att utfästa sig till i fråga om pensioner till sina arbetare. När spörsmålet kom före till behandling nästa gång, förelåg en mycket bestämd försäkran gentemot Stockholms stadsfullmäktige, att Bolinders skulle sörja för pensioneringen av sina arbetare på samma sätt som tidigare. Så nog har det förekommit utfästelser, och inte går det att säga, att bolaget har gjort mera än vad det har förpliktat sig till.

Herr Lundell tröstade oss med att bolaget hade uttryckt sig mycket försiktigt. Ja, det känna vi ju alla till, och det kan man också utläsa ur vad herr Lundell här har citerat. Av de citaten framgick nämligen, att när man har lämnat dessa pensioner till arbetare, som ha slitit ut sig i bolagets tjänst, så har man försökt att ge beskedet en sådan formulering, att några rättsanspråk rent juridiskt inte skulle kunna framställas från arbetarnas sida på att även i fortsättningen få dessa pensioner. Men herr Lundell vill väl inte ett ögonblick påstå, att dessa gamla arbetare, som efter vad herr Lundell själv vitsordade ha slitit och arbetat i bolagets tjänst långt efter det att de naturligen borde ha fått draga sig tillbaka, inte skulle vara i samma behov av pension nu som när de fingo detta besked om att de »tills vidare» skulle erhålla pension av bolaget.

Om herr Lundell skulle ta och se efter vad bolaget tjänat bara genom tomtvärdestegringen här i Stockholm på det tomtområde, som bolaget försålt, kan herr Lundell vara förvissad om, att han skulle komma till det resultatet, att därest de belopp, som bolaget har tjänat på tomtvärdestegringen, hade avsatts till en fond för pensionering av arbetare och tjänstemän, så skulle den fonden mer än väl ha räckt till att pensionera bolagets arbetare, så att de hade varit någorlunda försörjda på gamla dagar — åtminstone i den utsträckning, som bolaget utfäst sig att för framtiden svara för deras försörjning.

Herr Lundell sade också något, som jag tycker är ganska betecknande, nämligen att bolaget skrivit till arbetarna och särskilt framhållit, att pensionerna endast skulle utgå tills vidare, varför de skulle försöka att erhålla alla de bidrag, som de kunde få av stat och kommun. Herr Lundell frågade i det sammanhanget: varför skall bolaget betala dessa pensioner, när detta endast innebär, att det allmänna tjänar på det i form av inbesparade tilläggs-

Svar å interpellation. (Forts.)

pensioner? Detta uttalande är verkligen ganska upplysande beträffande uppfattningen inom de kretsar, som härska inom det företag, som herr Lundell så gott han kan försöker företräda här i dag. Det är alltså deras uppfattning, att det är det allmänna, fattigvården med andra ord, som skall draga försorg om arbetarna. Sedan bolaget har tillgodogjort sig all den arbetskraft, som de kunnat leverera till företaget, är det det allmänna, som skall sörja för resten. Här har bolaget och dess aktieägare tillgodogjort sig vinster på 5—10 miljoner kronor om året under åtskilliga år. När det sedan blir fråga om hur man skall sörja för de gamla arbetare, som varit med om att slita och arbeta ihop dessa vinster, så säger man: försök att få så mycket som möjligt av det allmänna, ty ni kunna inte räkna med att dessa understöd från vår sida skola utgå annat än tills vidare. Sedan minskar man pensionerna till 50 kronor om året, alltså det belopp, som man får ha i inkomst för att få full tilläggspension ifrån folkpensioneringen.

Ja, nog är herr Lundells anförande här i dag upplysande, men inte äro de uppgifter, som han lämnade, så värst hedrande för dem, som sköta dessa bolags affärer på ett sådant sätt att de gamla arbetarna ställas på bar backe och få leva på 50 kronor om året jämte folkpensionen. Ett sådant handlingssätt svarar på intet sätt mot de förespeglingar, som man tidigare gjort, även om man, när det gäller de skriftliga uppgifterna, förstått att giva dessa en sådan formulering, att arbetarna rent juridiskt inte kunna framställa några anspråk.

Herr Lundell har vidare sagt, att det är nödvändigt att företaga en ändring i bestämmelserna för folkpensioneringen. Jag anser mig sakna anledning, herr talman, att i detta sammanhang taga upp den frågan till någon debatt. Herr Lundell säger, att Aktiebolaget Separator icke heller gjort några utfästelser och att det är ett misstag av interpellanten, då han gör gällande, att särskilda medel avsatts för detta ändamål. Jag ber då få säga herr Lundell, att här har jag bolagets styrelseberättelse, och där står det, att man har tagit i anspråk arbetarpensionsfonden med där redovisade 872,618 kronor 68 öre och arbetaränkepensionsfonden och där redovisade 257,565 kronor 15 öre. Man behöver ju bara läsa innantill för att få klart för sig, att här gäller det medel, fonderade för dessa ändamål. Fonderingar för speciella ändamål, herr Lundell, är det icke samma sak som avsättningar för dessa ändamål? Bolaget har fonderat eller avsatt medel för pensionering av arbetare och arbetaränkor, medel, som man ställt i utsikt att använda för detta ändamål i fortsättningen.

Herr Lundell säger vidare, att verkställande direktören i bolaget försäkrat, att detta beslut att lägga beslag på dessa fonder icke inverkar på bolagets fortsatta fullgörande av sina utfästelser till arbetare och arbetaränkor. Ja, herr talman, en verkställande direktörs försäkran på en bolagsstämma får väl gälla för vad den kan, men för min del är jag ganska förvissad om att i fall dessa gamla pensionärer skulle förlora sin pension och på grund av herr Lundells uttalande här i riksdagen skulle komma till bolaget och säga, att här föreligger en försäkran, att dessa pensioner skola utgå i fortsättningen, så kommer bolaget säkert att svara, att vad herr Lundell här har sagt, det har ingenting med verkligheten att skaffa, ty bolaget handlar i det hänseendet precis som det vill. Då man tagit i anspråk de pengar, som avsatts för detta ändamål, ligger faran att inga pengar i fortsättningen komma att utgå så hotande nära, att det verkligen finns anledning att med mycket stor bestämdhet påtala detta speciella förhållande.

Herr Lundell förklarar också, att vad som här skett står i överensstämmelse med lagen. Jag sade redan i mitt första anförande här, att jag icke ämnar försöka att med någon större bestämdhet uttala mig om, huruvida lagen med-

Svar å interpellation. (Forts.)
ger sådana här anordningar eller icke. Jag åberopade däremot i det stycket en av talesmännen på bolagsstämman, häradshövding Axel Carlsson, som hade en motsatt uppfattning mot styrelsen. Enligt referat i tidningarna sade denne, som är jurist, beträffande den avsättning, som man gjort till aktiebolaget Pumpseparator följande: »Pumpseparator är alltjämt en särskild juridisk person, även om Aktiebolaget Separator inköpt aktiemajoriteten, och en gåva till annat företag i sådan omfattning är stridande mot bolagslagen.» Detta är alltså en jurists uppfattning. Jag vet inte vem jag får sätta största tilltro till, om det är till herr Lundell eller till häradshövding Carlsson, men tillsvidare får jag säga, att jag tror i detta avseende mera på den senare än på herr Lundell. Jag har tillåtit mig ifrågasätta på grund av en jurists uttalande, huruvida åtgärderna överensstämma med gällande lag, och det är detta, som jag ansett, att man har anledning att undersöka för att om möjligt få klarhet om i vilken utsträckning det går att rädda de medel, som avsatts för pensionerng av arbetarna.

Visst finns det här i kammaren — och det kommer det väl alltid att finnas, skulle jag tro, åtminstone så länge den nuvarande ordningen består i samhället — de, som efter måttet av sina krafter söka försvara bolagens intressen och åtgärder. Men, herr Lundell, det är fruktlöst att försöka övertyga rättänkande människor om det riktiga i att på detta sätt lägga beslag på de medel, som under goda tider avsatts för att utgöra stöd åt dessa gamla människor, som arbetat och slitit ut sig i olika industriföretags och bolags tjänst. Det går icke, även om herr Lundell gjort ett eller annat försök i det avseendet, att övertyga oss om att icke här alltjämt skulle föreligga en rätt och att det vore riktigt, om bolaget försökte under goda tider att avsätta medel för att bidraga till åldringars uppehälle, då icke samhället gör det. Jag skall inte tvista med herr Lundell om vilken form, som härvid är den bästa, och om samhället skall träda till för att ordentligt försörja dessa människor med bidrag från bolaget eller icke. Men har det, såsom här är fallet, avsatts pengar för detta speciella ändamål, så är det i alla fall riktigt, att dessa pengar användas för sitt ändamål och icke tagas i anspråk för att hålla aktieägarna skadeslösa.

Herr **Lundell:** Herr talman! Jag skall tillåta mig börja ungefär där herr Andersson slutade och först tala om, hur det kan förhålla sig med dessa särskilt avsatta pengar.

Herr Andersson i Stockholm säger, att här stå i balansräkningen upptagna, arbetarpensionsfonden så och så mycket, arbetaränkepensionsfonden så och så mycket och arbetarbyggnadslånefonden så och så mycket, och därmed anser herr Andersson fullt klart, att särskilda tillgångar avsatts, som motsvara dessa fonder. Detta uttalande visar, att herr Andersson icke har ett begrepp om, hur en balansräkning skall läsas eller förstås. Det är väl ytterligt sällan, som det finnes *särskilda* medel, som motsvara vad som står upptaget såsom fonder på högra sidan i balansräkningen. Tror sålunda herr Andersson, att aktiekapitalet, som också står redovisat på högra sidan, att detta också finnes på något särskilt ställe? Eller tror herr Andersson, att reservfonden finnes på något särskilt ställe? Allt som står där, på skuldsidan, är, så att säga uppdelat efter härkomsten, precis samma värden som det står på tillgångssidan. Det finnes icke och har aldrig funnits några särskilda medel avsatta för dessa pensionsfonder. Om det hade funnits sådana särskilda medel, skulle dessa troligen ha utmärkts särskilt på tillgångssidan.

Jag menar, att då nu herr Andersson i Stockholm hör till dem som angripa det nuvarande samhällets konstruktion, så bör han någon smula sätta sig in i hurudan denna är. En balansräkning får man väl ändå anse höra till det

Svar å interpellation. (Forts.)

nuvarande ekonomiska systemets ABC, och därför säger jag: Lär sig detta ABC, herr Andersson, innan ni kritiserar detta system!

Herr Andersson i Stockholm åberopar också advokaten Axel Carlsson till stöd för sin uppfattning. Men vad häradshövding Carlsson anmärkte på, det var ju avsättningen till Pumpseparator, och det är en helt annan sak än strykandet i bokföringen av dessa titlar, som avse pensionsfonderna. Dessa båda saker ha ingenting med varandra att göra, ty även om man icke skulle ha avsatt dessa 3,850,000 kronor till Pumpseparator, så hade ju resultatet ändå blivit precis detsamma, nämligen att man strukit dessa fonder, innan man minskat på reservfonden.

Då herr Andersson talade för sin interpellation från talarstolen, nämnde han också något om att direktörens lön icke blivit sänkt. Nej, det har den icke i detta sammanhang, men för två eller tre år sedan sänktes den till mindre än hälften, och det var därför, som ingen ny sänkning skedde vid detta tillfälle. Tidigare utgick lön och tantième, men detta ersattes med enbart lön, och i samband med den förändringen sänktes det hela till mindre än hälften.

I fråga om Bolinders talade herr Andersson i Stockholm om de stora förtjänster, som bolaget haft på grund av värdestegring av tomter. Ja, det är sant, men kan herr Andersson säga, vart de förtjänsterna tagit vägen? Inte annat än jag kan förstå, har bolaget gjort mycket stora förluster på sin rörelse under kristiden, och det befinner sig nu, såvitt det vill synas, av den nuvarande balansräkningen, i ett ganska trängt läge. Här är det alltså inte fråga om något som tagits ut av vederbörande direktörer och konsumerats, såsom jag förmodar, att herr Andersson vill tänka sig saken.

Jag vill till sist säga, att jag tror, att om man går in litet närmare på dessa förhållanden och ser efter, hur bolagen som regel intressera sig för sin arbetskraft, så skall man finna, att det nog är ett mera positivt intresse från företagens sida gentemot arbetskraften än det är från arbetskraftens sida gentemot företagen.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Jag beklagar, att jag ännu ett ögonblick nödgas taga kammarens tid i anspråk, men det var så utomordentligt intressanta uppgifter, som herr Lundell lämnade, att jag inte kan underlåta det.

Herr Lundell frågade: Tror herr Andersson i Stockholm, att aktiekapitalet finns kvar? Ja, finnes det icke, så får väl herr Lundell rekommendera sina bekanta att låta bolaget gå i konkurs, ty det skall man göra, då aktiekapitalet är förbrukat.

Här avbröts talaren av herr *Lundell*, som yttrade: Ja, om det är helt och hållet *förbrukat*.

Herr *Andersson* i Stockholm fortsatte därefter: Ja, jag förutsätter, att det är helt och hållet förbrukat, ty om det inte finns några värden kvar, så måste det väl vara förbrukat.

Herr Lundell sade vidare: Tror verkligen herr Andersson, att de pengar, som äro bokförda i arbetarpensionsfonderna o. s. v., finnas kvar? Ja, jag trodde verkligen, att bolaget hade kvar de värden, som bokförts.

Nu säger herr Lundell också, att det är ABC att kunna läsa balansräkningar, och han rekommenderar mig att innan jag diskuterar dessa saker lära mig den konsten. Ja, vi ha ju erfarit, herr talman, under de senare åren, att bolagens bokföring är konstiga saker, som folk inte lär sig förstå förrän kraschen kommit och då har man medgivit, att det berott på ett eller annat misstag, men jag har läst det som står i förvaltningsberättelsen, och det är

Svar å interpellation. (Forts.)
med utgångspunkt därifrån som jag talat. Är det så, att herr Lundell har några mera vederhäftiga uppgifter att lämna angående Separators tillgångar, så är ju läget, om dessa uppgifter överensstämma med verkligheten, något annat och allvarligare för bolaget än vad jag tillåtit mig förutsätta i debatten.

Herr Lundell säger, att direktörens lön sänkts till hälften för några år sedan. Var det till hälften av de 100,000 kronor han har nu? Jag har eljest sagt, att han har en lön på 100,000 kronor, som det var ifrågasatt att sänka, och det tyckte jag var rimligt att göra, innan man tog i anspråk de medel, som avsetts för att pensionera fattiga arbetare, som slitit ut sig i bolagets tjänst. Om herr Lundell menade, att direktören förut hade 200,000 kronor i lön, så är det ju ännu mera orimligt. Ty har han nu 100,000 kronor, men sköter bolagets verksamhet så, att det icke finnes någonting kvar av de medel, som herr Lundell talat om, då gör sig den direktören icke förtjänt av någon lön alls.

§ 3.

Svar å interpellation.

Herr talmannen gav vidare på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Leo**, som yttrade:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Brädefors till mig framställt följande spörsmål:

1. Anser herr statsrådet, att § 23 punkt 1 bör utgå ur statens järnvägars avlöningsreglemente?

2. Kan det förväntas, att herr statsrådet snarast möjligt framlägger förslag därom till riksdagen?

I 23 § av gällande avlöningsreglemente för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk stadgas i 1 mom., att, därest åt tjänsteman såsom bostad anvisas lägenhet, som disponeras av statsverket, han skall vara skyldig att bebo densamma samt iakttaga de närmare föreskrifter som, utöver vad i reglementet vidare stadgas, kunna varda meddelade rörande lägenhetens begagnande. För begagnande av sålunda anvisad tjänstebostad skall tjänsteman erlägga ersättning genom avdrag å avlöningen. I 2 mom. stadgas, att ersättning för tjänstebostad bestämmes med hänsyn till det hyrespris, som å orten i allmänhet gäller för liknande lägenhet, och fastställes genom överenskommelse mellan verket och tjänstemannen. Kan sådan överenskommelse icke träffas, skall frågan hänskjutas till statens bostadsnämnd. Motsvarande bestämmelser gälla för befattningshavare, å vilka civila avlöningsreglementet, militära avlöningsreglementet samt reglementet för lots- och fyrstaten äro gällande.

I det »Betänkande angående gemensamt lönesystem samt löneregler för postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk», som i februari 1919 framlades av kommunikationsverkens lönekommitté och som i allt väsentligt ligger till grund för nu gällande avlöningsreglemente, uttalades bland annat, att en var tjänsteman skulle vara pliktig att bebo lägenhet, som anvisades honom såsom bostad i vederbörande verks egen eller av verket förhyrd fastighet. Kommittén förutsatte dock, att verken härvid skulle iakttaga nödig hänsyn till sina tjänstemän och således icke utan särskilda skäl ålägga någon att taga i besittning en bostad, som han med hänsyn till belägenhet, rumsantal eller dylikt hade giltiga skäl att avböja. Ej heller borde det få ifrågakomma, att någon påtvingades en bostad, för vilken ersättningen bestämts till högre belopp än han funnes vara i stånd att erlägga. Den ersättning, tjänsteman skulle erlägga för upplåten tjänstebostad, borde enligt kommitténs mening bestämmas med hänsyn till det hyrespris, som å varje särskild ort i allmänhet gällde för liknande lägenhet.

Svar å interpellation. (Forts.)

Här förevarande frågor upptogos även till behandling av 1928 års lönekommitté i dess år 1930 avgivna betänkande.

Lönekommittén erinrade därvid, att upplåtelse av tjänstebostad, från att tidigare hava haft karaktären av löneförmån, numera vore att anse såsom uteslutande eller till övervägande del betingad av tjänstens — eller åtminstone statens — intressen. Denna förvandling hade icke kunnat försiggå alldeles friktionsfritt. I och med det att tjänstemannen fått sig ålagt att betala ersättning för tjänstebostaden efter i huvudsak samma grunder som för hyra av en lägenhet i fria marknaden, hade skyldigheten att bebo tjänstebostaden för honom ofta kommit att te sig såsom ett besvärande tvång i stället för såsom en förmån. Å andra sidan komme krav från personalens sida om upphävande eller mildrande av tvånget att bebo anvisad tjänstebostad i konflikt med ett statsintresse, nämligen att bostäder, som staten under en viss situation varit nödsakad eller funnit av någon anledning lämpligt att uppföra, måste kunna disponeras, även om bostadsförhållandena å orten sedermera skulle medgiva friare bostadsval. Kommittén förordade, att till undvikande av dylika irritationsmoment vederbörande myndigheter i fråga om sådana i statens hus befintliga bostäder, vilkas anvisande åt viss befattningshavare icke kunde sägas vara betingat av något tjänsteintresse, sökte, i den mån så läte sig göra, tillämpa samma regler för uthyrningen, som gällde å den allmänna bostadsmarknaden, varvid hyrespriset på vanligt sätt finge bestämmas av lagen om tillgång och efterfrågan. Några eftergifter i fråga om tjänstemans skyldighet att bebo bostad, som anvisades i tjänstens intresse, alltså tjänstebostad i egentlig mening, kunde och borde däremot icke göras, men ersättningen finge under inga förhållanden givas karaktär av tvångsbeskattning. Skälig hänsyn borde tagas icke blott till hyrespriset å orten för liknande bostad utan även till den omständigheten, att tjänstemannen vore pliktig att bebo just ifrågavarande bostad.

I anslutning till vad sålunda och i övrigt anförts intog lönekommittén i sitt förslag till avlöningsreglemente i 35 § följande bestämmelse: »Därest åt tjänsteman såsom tjänstebostad anvisas lägenhet, som disponeras av statsverket, är han skyldig att bebo densamma.» I 36 § föreslogs skola stadgas, bland annat, att ersättning för tjänstebostad skulle bestämmas med hänsyn till det pris, som å orten i allmänhet gällde för lägenhet, vilken beträffande storlek och bekvämlighet samt beskaffenhet i övrigt kunde anses likvärdig med tjänstebostaden i fråga. Om överenskommelse rörande hyresersättningens storlek icke träffades mellan vederbörande myndighet och tjänsteman, som skulle bebo lägenheten, skulle frågan hänskjutas till statens bostadsnämnd.

I sitt över lönekommitténs förslag avgivna utlåtande framhöll *järnvägsstyrelsen*, att varje anvisad bostad för närvarande vore att anse som tjänstebostad. Begreppet tjänstebostad vore odefinierat i kommitténs förslag; av motiveringen framginge emellertid, att kommittén med tjänstebostäder avsåge allenast bostäder, som vore betingade av tjänstens behov. Gränsen mellan dylika och andra anvisade bostäder vore svår för att icke säga omöjlig att draga, varför genom ett accepterande av kommitténs principer skulle uppstå stora olägenheter och många tvistigheter för statens järnvägar. Styrelsen hemställde därför, antingen att 35 § i förslaget utbyttes mot 23 § första stycket av nuvarande reglemente eller också att undantag för statens järnvägar stadgades i tilläggsbestämmelserna.

Statens bostadsnämnd framhöll, att det vore av vikt att den svävande frågan om vad som vore att förstå med »tjänstebostad» snarast möjligt och i varje fall samtidigt med utfärdande av ett nytt avlöningsreglemente vunne

Svar å interpellation. (Forts.)
sin slutliga lösning. Enligt nämndens mening borde ej blott tjänstens intresse utan även statens intresse i mera vidsträckt mening därvid förtjäna beaktande. Nämnden föreslog följande tillägg till berörda 35 §: »Vederbörande verk äger att åt tjänsteman anvisa tjänstebostad, då verket finner detta vara erforderligt för tjänstens utövande eller då sådant eljest skäligen kan anses påkallat av statens intresse. Tjänstemannen må dock icke anvisas bostad med flera rum än som med hänsyn till hans tjänsteställning kan anses motsvara hans behov.»

Svenska järnvägsmannaförbundet föreslog följande lydelse av 35 §:
»Därest åt tjänsteman såsom bostad anvisas lägenhet, som disponeras av statsverket, skall han, då särskilda omständigheter icke föranleda undantag, vara skyldig bebo densamma. För prövning av uppkomna invändningar att bebo anvisad tjänstebostad skall inom varje sektion utses ett personalombud, som har att tillsammans med sektionsföreståndaren avgöra, huruvida sådana ekonomiska eller andra olägenheter äro för handen, att tjänstemannen kan befrias från att taga tjänstebostaden i besittning eller från skyldigheten att bebo redan innehavd sådan.»

Jag har ansett mig böra så utförligt som här skett redogöra för tillkomsten av nu gällande bestämmelser i ämnet ävensom för vilande ändringsförslag för att därmed angiva den huvudsakliga bakgrund, mot vilken man har att bedöma de spörsmål, som av interpellanten berörts, och vilka, såsom av det sagda torde framgå, i skilda hänseenden äro av betydelse såväl för den enskilda befattningshavaren som för statsverket och icke enbart gälla statens järnvägar.

Under den bostadsbrist, som råde under kriget och de närmaste åren därefter, anslog riksdagen avsevärda belopp för beredande av bostäder åt statstjänstemän inom skilda verk och i olika delar av landet. De av staten uppförda bostadshusen äro ofta så belägna, att de väl med hänsyn till tjänstens utövande äro lämpliga för den vid respektive tjänsteställen stationerade personalen, men svårligen kunna placeras i den allmänna hyresmarknaden (exempelvis de av interpellanten omnämnda bostäderna vid lokstationen i Kiruna). Ett borttagande av skyldigheten för tjänstehavare att bebo anvisad bostad skulle därför lätt kunna leda till att tjänstebostäder i stor utsträckning finge stå obegagnade och det däri nedlagda kapitalet oförräntat. I varje fall torde följden bliva, att hyran på statsverkets bekostnad oskäligt nedpressades. — Det torde ligga i sakens natur, att tjänstebostäderna — särskilt statens järnvägars bostadslägenheter — vilka planläggas med utgående från det genomsnittliga utrymmesbehovet för respektive tjänstemannagrupper, kunna i det enskilda fallet, beroende på personalomflyttning eller dylikt, visa sig något för små eller för stora eller eljest ställa sig mindre lämpliga, liksom att de kunna komma att utan att förete påvisbara olägenheter likväl ej motsvara den enskilde befattningshavarens individuella smak samt att vederbörande befattningshavare därför mången gång helst skulle vilja själv ordna sin bostadsfråga. De motsatsförhållanden, som i berörda hänseenden kunna uppkomma, borde i de flesta fall med ömsesidig förståelse för de inverkande faktorerna kunna väsentligen vinna sin lösning; vid tvist angående hyresbeloppet äger befattningshavaren, såsom av det förut anförda framgår, få saken prövad av statens bostadsnämnd.

Då interpellanten särskilt uppehållit sig vid förhållandena i Kiruna, har jag låtit införskaffa uppgifter rörande dessa förhållanden och vill lämna en redogörelse för vad jag i detta hänseende inhämtat.

I Kiruna hava onekligen särskilda svårigheter förelegat. På denna plats har nämligen sedan gammalt och ända till för c:a 3 år sedan en omfattande

Svar å interpellation. (Forts.)

bostadsbrist varit rådande, vilken tvingat statens järnvägar att allt efter trafikens tillväxt samt därav föranledd ökning av antalet järnvägstjänstemän sörja för bostäder åt dessa genom nybyggnader. Trots att icke mindre än 30 st. lägenheter om två rum och kök iordningställts under åren 1926—1929, förelågo dock så sent som under år 1930 fortfarande stora svårigheter för en del järnvägstjänstemän att skaffa sig bostäder, och voro då statens järnvägars lägenheter ännu synnerligen begärliga. Efter malmtrafikens nedgång och därmed sammanhängande nödtvungen personalminskning i Kiruna hava tvångstilldelningar av bostäder i viss utsträckning måst ske, för att ledigblivna lägenheter i statens järnvägars bostadshus skola bliva utnyttjade. Järnvägsstyrelsen har emellertid uppgivit, att vid dessa tilldelningar största möjliga hänsyn tagits till personalen.

Vad hyresläget i statens järnvägars bostadshus beträffar torde, vad speciellt angår förhållandena i Kiruna, få meddelas följande. I anledning av framställning från åtskilliga tjänstemän därstädes om hyresjämkning lät järnvägsstyrelsen för några månader sedan verkställa en undersökning av relationen mellan statens järnvägars hyror och de privata hyrorna för sinsemellan likvärdiga en- och tvårumslägenheter, varvid likvisst bör anmärkas, att vissa av de statens järnvägar tillhöriga i jämförelsen ingående lägenheterna hade mindre golvyta än motsvarande privata lägenheter. Denna utredning gav till resultat, att dylika lägenheter den 1 oktober 1933 i medeltal betingade en årshyra av i den privata marknaden 390 resp. 615 kronor samt i statens järnvägars bostadshus 371 resp. 554 kronor. Ehuru utredningen begränsades till sagda två bostadstyper såsom varande de viktigaste — statens järnvägar hava i Kiruna 79 en- och 127 tvårumslägenheter — finnes ingen anledning antaga annat än att proportionen är densamma för övriga lägenheter och att alltså även dessa äro billigare i statens järnvägars hus än i de privata fastigheterna. Anmärkas må ock, att hyrorna i statens järnvägars lägenheter i Kiruna sedan hyresåret 1931—1932 genomgående sänkts med cirka 25 %.

Vidkommande slutligen underhållet av statens järnvägars bostäder — vilken fråga jämväl av interpellanten berörts — torde jag få citera följande uttalande av statens järnvägars sundhetsinspektör, förste stadsläkaren Göthlin i Göteborg, i hans berättelse för år 1932, vilket år han berest statens järnvägars nordligaste linjer.

»Göres en jämförelse mellan statens järnvägars bostäder och dem, som tillhandahållas i allmänna bostadsmarknaden, utfaller densamma avgjort till S. J:s fördel, därest samma storlekskategorier jämställas. Att statens järnvägars bostadsbestånd är överlägset, beror framför allt på ett ojämförligt mycket bättre underhåll. Denna överlägsenhet gör sig gällande inom samtliga distrikt.

Sedan inspektionsresa senast företogs inom femte distriktet, har ett betydande arbete utförts för att ytterligare förbättra bostäderna. Särskilt påfallande är detta å bandelen Kiruna—Boden.»

Av vad jag nu anfört framgår, *att* den princip, efter vilken tjänstebostadsfrågan ordnats för kommunikationsverkens personal, även vunnit tillämpning beträffande befattningshavarna vid andra stora grenar av statsförvaltningen samt *att* nämnda fråga ingår såsom ett led i den allmänna revision av avlöningsreglementena, vartill förslag redan föreligger. På grund härav och med hänsyn till det samband, vari frågan står till avlöningsvillkoren i övrigt — liksom ock till spörsmålet om lämpligheten överhuvud taget av att statens verk själva ombesörja bostäder åt sin personal — är jag icke beredd att mera omedelbart vidtaga åtgärd i den riktning, interpellanten åsyftar. Vad särskilt förhållandena i Kiruna beträffar, synes från järnvägsmyndigheternas

Svar å interpellation. (Forts.)
sida i stort sett gjorts vad som under rådande förhållanden kunnat göras för att utan åsidosättande av statens järnvägars och därmed statsverkets berättigade intressen tillgodose vederbörande personal på ifrågavarande plats, och det är min förhoppning, att, i den mån motsättningar ännu återstå, dessa — eventuellt genom statens bostadsnämnds bemedling — skola kunna lösas under ömsesidigt tillmötesgående.

Härefter anförde:

Herr **Brädefors:** Herr talman! Jag får först tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för det svar, som han i dag har givit på min interpellation. Jag måste emellertid säga, att såväl jag som mina uppdragsgivare — statens järnvägars personal där uppe i Norrbotten — äro synnerligen missnöjda med det svar, som herr statsrådet avgivit i denna fråga. Jag konstaterar nämligen, att herr statsrådet har sagt, att från hans sida inga som helst åtgärder komma att vidtagas för avhjälpande av de uppenbara missförhållanden, som av mig i interpellationen påtalats.

Jag skall emellertid uti ett par punkter litet närmare bemöta det svar, som herr statsrådet här lämnat. Först skulle jag då vilja säga ett par ord om vad man egentligen avser med begreppet tjänstebostad. Utav herr statsrådets svar tycks framgå, att det rått och fortfarande råder en viss oklarhet om vad som menas med begreppet tjänstebostad, och i vilken utsträckning denna beteckning kan användas på statens järnvägars bostäder. Jag skall endast taga ett par exempel, som visa, hurusom man även inom statens järnvägar är tveksam i fråga om detta tjänstebostadsbegrepp. Det ena exemplet härvidlag gäller det förhållandet, att tjänsteinnehavare, som blir tilldelad dylik bostad, måste skriva hyreskontrakt precis på samma sätt som man skriver kontrakt i den öppna hyresmarknaden. Om det nu vore så, att det här gällde en tjänstebostad i vanlig mening och sålunda något, som ingår i vederbörande befattningshavares löneförmåner, skulle denne icke vara skyldig skriva hyreskontrakt på den lägenhet, som sålunda tilldelats honom som tjänstebostad. Som ett andra exempel vill jag anföra vad jag i min interpellation nämnt angående förhållandena på hyresmarknaden i Kiruna. Jag har av taxeringsnämndens ordförande i Kiruna fått upplysningar angående hur man förfar i taxeringshänseende med dessa statens järnvägars bostadshus där uppe. Han har sålunda meddelat, att alla statens järnvägars bostadshus i Kiruna i taxeringshänseende äro jämställda med vanliga privata bostadshus, med undantag för ett enda, nämligen det hus som stationsinspektoren bebor, och som anses utgöra tjänstebostad för honom. Detta hus är alltså i taxeringshänseende icke att jämställa med de andra bostadshusen. Jag har icke anledning att betvivla riktigheten av taxeringsnämndsordförandens uppgifter i denna del, och jag kan för övrigt meddela, att taxeringsnämnden i Kiruna försökt att i högre rätt få en ändring till stånd med avseende å det förhållandet, att av statens järnvägars hus i Kiruna detta enda skall var befriat från taxering, men att man därvidlag fått avslag. Denna omständighet visar, att det råder oklarhet om vad som är tjänstebostad och icke tjänstebostad.

Sedan skulle jag också vilja anföra några ord i anledning av de uppgifter, som herr statsrådet säger sig ha införskaffat rörande just de förhållanden, som jag interpellerat om, och som skulle utvisa, att det i Kiruna ännu för några år sedan rådde brist på bostäder, och att det var på den grund som statens järnvägar utökade tillgången på bostäder. Dessa uppgifter äro nog i huvudsak med verkliga förhållandet överensstämmande, men jag måste i detta sammanhang fråga, om statens järnvägar uppe i Kiruna och för övrigt även på

Svar å interpellation. (Forts.)

andra platser utökade antalet lägenheter i den mån som tjänstemännen hade behov därutav. Jag måste säga, att så icke var förhållandet, ty då det i Kiruna rådde brist på bostäder, var det icke alls tal om, att järnvägsstyrelsen skulle anse sig skyldig anskaffa bostäder åt dessa befattningshavare. Man sade tvärtom inom järnvägsstyrelsen, att man icke hade några bostäder, och att vederbörande fick skaffa sig bostad bäst han kunde. Någon skyldighet för statens järnvägar att skaffa bostäder skulle sålunda icke förefinnas. När konjunkturförhållandena sedermera ändrades, och det blev överflöd på bostäder, och statens järnvägars hus började avfolkas, använde man sig av ensidigt givna bestämmelser för att tvinga statens järnvägars befattningshavare att bebo dessa statens järnvägars hus.

Varför voro tidigare, såsom herr statsrådet säger, statens järnvägars lägenheter så begärliga där uppe i Kiruna? Var det på grund av någon särskilt god kvalitet hos statens järnvägars lägenheter som dessa voro så begärliga? Var icke den verkliga anledningen till detta sakförhållande den omständigheten, att det vid denna tid på den öppna bostadsmarknaden icke fanns några lägenheter att hyra? Även om dessa statens järnvägars lägenheter i och för sig voro mindre tillfredsställande, måste naturligtvis de, som voro utan bostad, ta de lägenheter som funnos. Vidare var det också en annan sak som gjorde, att statens järnvägars lägenheter där uppe voro mera begärliga då än nu, och det var hyrespriserna. Under den tid, då det var ont om lägenheter i den öppna bostadsmarknaden, voro naturligtvis hyrorna mycket högre än de äro nu, och statens järnvägar kunde sålunda uppträda och konkurrera med sina lägenheter. Då rådde icke samma förhållande som nu, då statens järnvägars lägenheter stå i ett högre pris än som betingas på den privata hyresmarknaden. Det var alltså detta förhållande som gjorde, att statens järnvägars lägenheter vid denna tid överhuvud taget voro begärliga eller ungefär lika begärliga som vilken lägenhet som helst på den privata hyresmarknaden. Nu har som sagt i det avseendet inträtt förändrade förhållanden.

Av den utredning, som herr statsrådet låtit verkställa, framgår vidare, att tvångstilldelning av lägenheter i viss utsträckning ägt rum, men att vid denna tvångstilldelning största möjliga hänsyn tagits till personalen. Jag har mig emellertid bekant i vilken utsträckning denna tvångstilldelning ägt rum, och vilken hänsyn man därvidlag tagit till personalen. Man har visserligen i så måtto tagit hänsyn till personalen, att de befattningshavare, som haft egna fastigheter inom samhället, i regel befriats från denna tvångskommendering till statens järnvägars bostadslägenheter. Men hur förhåller det sig härvidlag med avseende å de andra befattningshavarna? Om man även i andra fall tagit hänsyn till personalen vet jag icke, men jag känner åtminstone till, att man till dessa lägenheter kommenderat befattningshavare, vilka absolut sagt ifrån, att de varken kunde eller ville bo i dessa statens järnvägars bostäder. Man gör nu avdrag på dessa befattningshavares lön för hyra i statens järnvägars lägenheter, trots att de fortfarande bo kvar i privata hus ute i samhället. Man kan väl under sådana omständigheter icke tala om, att man tagit hänsyn till befattningshavarna, när dessa visat sig så ovilliga att bo i dessa lägenheter, att de hellre vilja betala dubbel hyra än flytta in i statens järnvägars lägenheter. Man måste då fråga sig, vad som egentligen kan vara orsaken till, att dessa befattningshavare till och med gå så långt, att de hellre betala hyra även till statens järnvägar, än de låta sig kommenderas till dessa lägenheter. Är månne orsaken till detta sakförhållande den omständigheten, som framgår som ett häpnadsväckande resultat av den verkställda utredningen, att hyresprisnivån i fråga om statens järnvägars lägenheter i Kiruna skulle vara lägre än hyresprisnivån på den privata bostadsmarknaden? Det

Svar å interpellation. (Forts.)
skulle åtminstone för mig vara synnerligen intressant att få veta, vilken myndighet det är, som har lämnat dylika uppgifter i denna sak. Utredningen visar, säger herr statsrådet, att t. ex. en enrumslägenhet i statens järnvägars hus betingar ett pris av 371 kronor per år, medan en motsvarande lägenhet i den privata hyresmarknaden betingar ett pris av 390 kronor, och en tvårumslägenhet respektive 554 och 615 kronor per år. Jag skulle vilja säga, att i så fall måste den utredning som verkställts av den organisation inom statens järnvägars personal, som heter statens järnvägars personals hyresgästförening, vara fullständigt värdelös. De personer, som verkställt denna utredning på ort och ställe — och allesammans äro bosatta i Kiruna och därtill till största delen i statens järnvägars lägenheter — måste naturligtvis vara mera sakkunniga, när det gäller att bedöma denna fråga än personer, som så att säga sett saken utifrån.

Men det är även intressant att i detalj granska denna utredning och undersöka i vad mån den håller streck. Man säger nu, att årspriset på en enrums lägenhet i Kiruna i statens järnvägars bostadshus understiger årspriset på en lägenhet av motsvarande storlek på den privata hyresmarknaden med cirka tjugo kronor. Jag skulle i detta sammanhang vilja meddela, att jag själv äger en liten fastighet i Kiruna, som jag hyr ut. Jag har i denna fastighet en enrumslägenhet, som är mera modern än någon av statens järnvägars lägenheter i Kiruna, med större utrymmen och i alla avseenden av högre kvalitet, och som jag uppbär en årshyra av 360 kronor för. De mindre moderna enrumslägenheterna, likvärdiga med statens järnvägars bostäder, betinga ett pris av 300 kr. per år. Den av herr statsrådet verkställda utredningen utvisar nu, att man i statens järnvägars hus för en enrumslägenhet, som är mindre modern än en lägenhet, som på den allmänna hyresmarknaden i Kiruna betingar en årshyra av 360 kronor, får betala 371 kronor per år. Den som gjort denna utredning måste ha nöjt sig med att taga några stickprov efter eget gottfinnande för att få visst önskat resultat. Härtill kommer, att man naturligtvis aldrig kan beräkna samma hyra för en lägenhet i statens järnvägars hus på grund av att dessa som regel ligga i samhällets utkanter, och det är ju alltid så, att hyrorna äro högre i samhällets hjärta än i dess utkanter. Om vi ta i betraktande, att statens järnvägars bostäder — såsom också herr statsrådets utredning visar — i regel ligga ett par tre kilometer utanför själva samhället, måste vi säga, att man aldrig kan jämställa dessa lägenheter med de inom samhället belägna.

I fråga om underhållet av statens järnvägars bostäder åberopar man i utredningen en sakkunnig, som härvidlag säger: »Göres en jämförelse mellan statens järnvägars bostäder och dem som tillhandahållas i allmänna bostadsmarknaden, utfaller densamma avgjort till statens järnvägars fördel, därest samma storlekskategorier jämställas. Att statens järnvägars bostadsbestånd är överlägset, beror framför allt på ett ojämförligt bättre underhåll. Denna överlägsenhet gör sig gällande inom samtliga distrikt.» Jag vet icke, om jag kan anses sakkunnig på detta område, men jag har dock i varje fall varit bosatt i Kiruna i 24 år och under denna tid besökt såväl statens järnvägars bostäder som privata bostäder, och jag kan för min del säga precis detsamma som hyresgästföreningen i Kiruna, vars yttrande jag citerat i min interpellation, nämligen att statens järnvägars bostadshus överhuvud taget äro av sämre kvalitet än de privata bostadshusen och vidare, att detta gäller icke allenast Kiruna utan alla ställen, där statens järnvägar har bostadshus. Jag vill i detta sammanhang meddela, att jag av statens järnvägar förhyr en lägenhet i dess bostadshus i Notviken i närheten av Luleå, och jag får säga, att detta hus åtminstone är allt annat än tillfredsställande, och att det icke på något sätt kan jämföras

Svar å interpellation. (Forts.)

med den privata bostadsmarknadens hus. Den är kall och dragig och mycket bristfälligt underhållen. Nu kan man naturligtvis inte sätta stort värde på den utredning, som göres av en sådan, som själv bor i ett sådant— för att använda ett litet kraftigt uttryck — ruckel, utan en annan utredning har kanske större värde, när man ser den nere ifrån Stockholm.

Men jag får säga, att när man gör gällande, att statens järnvägars bostäder äro både billigare och bättre underhållna, varför skall man då från statens järnvägars sida hålla en sådan tvångsparagraf, som tvingar statens järnvägars tjänstemän till dessa bostäder? Stoppa de icke i den allmänna konkurrensen, när de äro billigare och bättre underhållna? Jag tror, att det är rätt att säga, att de äro dyrare och sämre underhållna, då man nu vill tvinga genom en tvångsparagraf i avlöningsbestämmelserna statens järnvägars personal att vara bosatta i statens järnvägars hus. För resten säger sunda förnuftet, att i den privata hyresmarknaden är en husägare tvingad att reparera och hålla i ordning för att överhuvud taget få dem uthyrda, medan man icke behöver vara angelägen om att reparera lägenheterna i statens järnvägars hus, när man kan tvinga folket till dessa lägenheter i den utsträckning, som är behövligt. Därför anser jag, att det svar, som herr statsrådet lämnat på interpellationen, på intet sätt säger emot de förhållanden, som i verkligheten existera vid statens järnvägar och som också herr statsrådet tagit fram ytterligare genom sitt påpekande av att det finnes även andra statens verk, som ha liknande bestämmelser. Och det är naturligt, sådana som förhållandena äro, att vid andra statens verk liknande bestämmelser finnas. Därför anser jag, att man hade kunnat vänta, att herr statsrådet hade åtminstone ställt i utsikt för den närmaste framtiden att försöka på något sätt ändra dessa bestämmelser, så att det hade blivit mera frivilligt att bo i dessa bostäder. Såsom det nu är, är det platsbefälet, som fullkomligt godtyckligt avgör, vem den vill fria från sådan skyldighet och vem den vill ålägga sådan skyldighet. Jag skulle kunna anföra fall just från den plats, nämligen Kiruna, där man har godtyckligt använt statens järnvägars avlöningsbestämmelser på sådant sätt, att man godtyckligt befriat den man velat befria, men en annan person, som har haft samma skäl att åberopa, har man icke befriat, trots att han vänt sig även till högre myndighet.

Herr **Hage:** Herr talman! Jag skall icke gå in i några detaljer i den fråga, som diskuteras, men jag skall göra några få anmärkningar av principiell innebörd.

Jag vill då först säga, att jag förstår mycket väl, att både järnvägsstyrelsen och kommunikationsministern ha den uppfattningen, generellt och principiellt, att, om järnvägsstyrelsen har byggt bostadshus för en del befattningshavare — i flera fall har detta skett under en tid, då det var bostadsbrist — lägenheterna också skola användas av dessa befattningshavare. Det är då rimligt, att staten sedan i viss utsträckning håller på, att lägenheterna icke skola stå tomma. Ty om dessa lägenheter komma att stå tomma, då blir följden den — som herr kommunikationsministern antydde — att det blir förluster för staten. Staten har satsat stora summor från *sociala* utgångspunkter och med hänsyn till personalens bekvämlighet, och om lägenheterna komma att stå tomma, då blir det icke något resultat av statens välfärdsanordningar.

Men även om jag *generellt* har den uppfattningen, vill jag säga, att det kan finnas *vissa platser*, där det kanske är orimligt att alltför undantagslöst tillämpa den principen. Det kan inträffa sådana situationer — som ha inträffat på vissa platser i landet — att det från platsen flyttar en massa människor

Svar å interpellation. (Forts.)
på grund av omläggning av trafiken eller av annan orsak. Detta kan verka så, att staten icke ovillkorligen kan hålla på detta, att först skall man fylla sådana lägenheter, som staten rår om. Ty det kan leda till att det blir en massa utflyttningar hos de enskilda lägenhetsägarna i samhället, som kan resultera i ett fullkomligt sammanbrott ekonomiskt på den platsen. Det finns t. ex. på en sådan plats en del människor även i små omständigheter, vilka ha lagt ned pengar i fastigheter och som under vanliga förhållanden ha hyrt ut dem till statstjänare. Ett sådant förhållande torde existera på en hel del platser, och liknande är förhållandet i Kiruna. Där har till följd av malmbrytningens minskande saken utvecklat sig så, att en del folk, som äga fastigheter, som de lagt sig till med i en annan situation, har kommit i en sådan ekonomisk situation, att de ha stora svårigheter att fullgöra sådana prestanda som annuiteter och dylikt. Vi ha haft överläggningar med finansministern om detta, där det gällt att utverka medgivanden med hänsyn till skyldigheten att betala räntor och sådant. Jag menar, att när det gäller sådana platser, där det förekommer abnorma situationer på området, får icke staten endast resonera så, att statens järnvägar äro ett affärsverk och endast från den utgångspunkten åstadkomma sina inställningar. Jag tror tvärtom, att man har anledning att såsom i andra, liknande fall betona, att statens järnvägar, även om de äro ett affärsverk, också äro en del av den nationella enheten Sverige. Jag menar, att statens järnvägars hela verksamhet även i detta hänseende bör bedrivas så, att man tar hänsyn till de omständigheter, som existera på den ena eller andra platsen, och att statens järnvägar icke böra bedriva en sådan politik, att det åstadkommer ett ekonomiskt sammanstörtande på platser, där en sådan situation, som den jag antytt, blivit en verklighet. Jag vill alltså säga, att — även om man generellt har den uppfattningen, att det är riktigt, som kommunikationsministern säger, att man har anledning att hålla på, att bostäder som byggts för statens befattningshavare också skola användas av dem — det finnes anledning ibland att gå ifrån den principen, då det finnes stora intressen, som tala för en mera socialt inställd syn på saken.

Sedan vill jag säga, att det finns ytterligare en omständighet, som kan åberopas till fördel för, att man skall följa *andra* regler än de vanliga med hänsyn till personalförhållandena i bygderna däruppe. Det anses med rätta, att en placering i översta Norrland är en uppoffring för personalen. Det är icke vem som helst i södra Sverige, som vill flytta dit, och jag menar, att även den omständigheten — att tjänstgöringen där drar med sig obehag, svårigheter och sjukdomar, som kanske ej i samma utsträckning träffa tjänstemän i södra delarna av landet — bör man tillmäta något avseende, när man går att lokalt bedöma förhållandena därvidlag.

Jag vill alltså ställa den vädjan till kommunikationsministern, att överhuvud, när sådana saker skola bedömas, som gälla dessa nordliga bygder, man ej bedömer dem så där undantagslöst. Jag anser alltså, att de lokala förhållandena ge anledning att göra vissa undantag, när man tillämpar en regel, som i övrigt *generellt sett* kan vara riktig.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Leo:** Herr talman! Jag tror ej, att ur mitt svar kan läsas fram den uppfattningen, att järnvägsstyrelsen synnerligen hårt och strängt bör tillämpa den rätt, löneregelmentet ger styrelsen att tvångsvis tilldela personalen lägenheter. Tvärtom har jag i mitt svar framhållit, att jag hoppas, att det skall visas allt möjligt ömsesidigt tillmötesgående för att lösa svårigheterna mellan järnvägsstyrelsen och personalen, och i detta uttryck inlägger jag naturligtvis den meningen, att

Svar å interpellation. (Forts.)

styrelsen skall visa all den hänsyn mot personalen som är förenlig med beaktande också av statens intressen.

Vad beträffar den fråga, som herr Hage tog upp, frågan om fastighetsägarnas intressen kontra järnvägsstyrelsens, kan man naturligtvis tänka sig en så stor avflyttning från en ort sådan som t. ex. Kiruna, att den privata hyresmarknaden blir fullkomligt desorganiserad, om statens järnvägar skulle fylla sina bostadslägenheter. Men den desorganisationen av den privata hyresmarknaden uppstår, antingen statens järnvägar handla så, att de tvångskommendera personalen till sina lägenheter, eller handla så, att de sätta ner hyrorna för sina lägenheter så lågt, att hyresgästerna för den skull strömma över från de privata fastigheterna till järnvägens fastigheter. I båda fallen kommer det att gå ut över de privata fastighetsägarna. Och i den situation, herr Hage sålunda tänkt sig, finnes det väl ingen annan utväg att rädda dem, än att statens järnvägar helt avstå från att befolka sina bostadshus. Men den utvägen rekommenderade ju ej ens herr Hage.

§ 4.

Svar å interpellation.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Ekman**, som härefter erhöll ordet, anförde: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd till mig riktad interpellation har kammarens ledamot herr Jacobsson framställt den frågan, om jag anser mig i anledning av vissa i interpellationen lämnade upplysningar kunna eller böra föranstalta om åtgärder för stävjande av i interpellationen berörd propaganda och lottförsäljning i Sverige, vare sig genom lagstiftningsåtgärder, överenskommelse på diplomatisk väg eller annorledes. Herr Jacobsson har därvid till en början erinrat om att frågan om försäljning i Sverige av lottsedlar för utländska penninglotterier vid ett stort antal tillfällen varit föremål för diskussion i riksdagen, men att spörsmålet kommit att sammankopplas med frågan om ett statslotteri och därför blivit skymd. Interpellanten har vidare framhållit, att det enligt den s. k. lotteriförordningen är klart förbjudet att för egen eller annans räkning utbjuda eller avyttra lott i utländskt lotteri men att det oaktat sådant utbjudande och avyttrande i stor utsträckning äger rum. Med anledning av att interpellanten från en person i Danmark erhållit brev, vari utbjudits lottsedlar i det s. k. danska klasslotteriet med uppmaning att vid likvid anlita brevskrivarens postgirokonto i Sverige har interpellanten särskilt påpekat det olämpliga i att sådana agenter för utländska lotterier tillåta sig anlita ett svenskt ämbetsverks tjänster, för vilka det påfordras särskild registrering.

Såsom svar å interpellationen ber jag få anföra följande:

Det kan icke förnekas att — oaktat vår lotteriförordning innehåller ett klart förbud mot utbjudande eller avyttrande av lotter i utländska lotteriföretag — svenska allmänheten i rätt stor utsträckning spelar å olika utländska lotterier, därvid kanske främst det danska klasslotteriet. I vilken grad detta för närvarande sker, kan icke närmare preciseras.

I ett år 1910 av särskilt tillkallade sakkunniga avgivet betänkande angående åtgärder till förhindrande av utländska lottsedlars spridande i riket förekomma vissa utredningar härom, vilka emellertid numera sakna aktualitet.

Lotter i de utländska lotterierna komma in i landet på flera olika sätt. Åtskilliga personer, särskilt i de södra delarna av landet, ha sedan gammalt innehaft lotter i sådant lotteri och dessa lotter omsättas regelbundet vid de olika dragningarna, därvid likvid insändes direkt till vederbörande lotterikommissionär i utlandet. Andra förskaffa sig lotter vid personliga besök i det från-

Svar å interpellation. (Forts.)
mande landet eller uppdraga åt något bud att vid sådant besök uppköpa lotter. Det är känt att dylik budskickning förekommer i ganska stor utsträckning i Skåne. Vidare utbjudas utländska lotter — såsom i det av interpellanten berörda fallet — genom brevförsändelser från agenter i det främmande landet, vilka då emellertid söka undvika att på något sätt utmärka brevförsändelserna såsom innehållande lotteriprospekt för att icke komma i konflikt med bestämmelser i poststadgan. Det lär slutligen förekomma ombud i Sverige för utländska lotterier eller lottförsäljare.

Då det gäller att pröva vilka utvägar som finnas för att motarbeta denna icke önskvärda och i allmänhet lagstridiga trafik, har man naturligtvis i första hand att se till om bestämmelserna i lotteriförordningen i detta avseende äro tillräckligt effektiva och klara. Så synes icke vara fallet, och inom handelsdepartementet har därför till behandling upptagits frågan om vidtagande av ändringar i ifrågavarande hänseende. Eventuellt torde vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen i samband därmed böra övervägas.

Interpellanten har särskilt vänt sig mot att utländska lotterikommissionärer tillåtas vid sin illegala verksamhet begagna sig av svenskt postgirokonto. Med anledning av dessa förhållanden har jag med vederbörande tjänsteman i generalpoststyrelsen diskuterat möjligheterna att vägra sådana kommissionärer rätt till postgirokonto och i anslutning härtill har från handelsdepartementet till generalpoststyrelsen med begäran om yttrande utremitterats en promemoria i saken. Det är min förhoppning att de otillfredsställande förhållandena härutinnan skola kunna ordnas på lämpligt sätt.

Enligt i Danmark gällande lagstiftning må lotter i det danska klasslotteriet försäljas allenast genom vissa auktoriserade lotterikollektörer. Man har från dansk sida vid överläggningar, som förekommit i anledning av ifrågavarande spörsmål, framhållit, att från klasslotteriets eller dess auktoriserade kollektörers sida icke utsändas cirkulär eller annan reklam till utlandet. Den person, vilken avsänt det av interpellanten mottagna prospektet angående det danska lotteriet, uppgives vara en privat kommissionär, vars verksamhet icke står i överensstämmelse med de danska bestämmelserna. Denne person har numera i hemlandet angivits till åtal för brott mot där gällande lotteriföreskrifter.

Det är givetvis av stor vikt att det gällande förbudet mot utbjudande och avyttrande här i landet av utländska lotter med till buds stående medel upprätthålles. Uppenbarligen föreligga dock betydande svårigheter att helt komma till rätta med dessa förhållanden. Den inrotade vanan hos allmänheten i vissa landsdelar att spela på utländska lotterier är en faktor att räkna med. Obenägenheten att rubba de regler, som skydda brevhemligheten, är en annan sådan faktor.

Av vad jag ovan anfört framgår emellertid att man inom handelsdepartementet har sin uppmärksamhet riktad å de av interpellanten berörda missförhållandena och det är min avsikt att i görligaste mån söka åstadkomma en förbättring härutinnan.

Vidare yttrade:

Herr **Jacobsson:** Herr talman! Jag ber att få ge uttryck åt min tacksamhet till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet för detta svar på min interpellation. Det är mig ett nöje att i egenskap av interpellant kunna beteckna svaret såsom tillfredsställande. Jag är fullt belåten med de åtgärder, som statsrådet, dels redan vidtagit, dels uppger sig ämna vidtaga i anledning av de missförhållanden, jag dragit fram i min interpellation. Ett och annat kun-

Svar å interpellation. (Forts.)

de ju vara att ytterligare understryka, men med hänsyn till den fulla förståelse för frågan, som präglade statsrådets anförande, finner jag ej skäl att nu upptaga kammarens tid i denna sak.

Jag vill allenast tillåta mig uttala det önskemålet, att statsrådet nu måtte klippa till ordentligt, så att strömmen av svenska pengar till det danska klasslotteriet, ävensom — ehuru kanske i mindre utsträckning — till grannlandet i väster, klippes av. Det är ej små smulor, som på det sättet rinna ut ur landet till ingen nytta.

Herr **Lithander:** Herr talman! När det förhåller sig så, som statsrådet konstaterade, att det finnes förbud på, att detta äger rum, förefaller det mig, att man skulle kunna komma fram till ett praktiskt resultat. Dessa lotteriförsändelser ske i så stor skala och på ett så enhetligt sätt, att i varje fall för dem, som stå som mottagare, det sällan råder tvivel om, vad dessa försändelser innehålla, därför att de äro till sitt yttre av en viss typ. Det sker icke i liten omfattning, utan personer få detta erbjudande så ofta, att de till slut, när de se kuverten, ej öppna dem utan låta dem gå i papperskorgen. Faktum är, att det, som interpellanten säger, suges mycket pengar från landet. Jag tillåter mig säga, att om den högsta myndigheten, under vilken postverket sorterar, är övertygad om, att något bör ske och vill göra något, så får nog just från våra egna postala myndigheter göras något. Men det är icke uteslutet, att man kan med de vänskapliga förhållanden, i vilka vi stå till danska myndigheter eller vilka myndigheter det kan gälla, få möjlighet att förebygga den trafik, som faktiskt äger rum. Det gladde mig, det får jag säga, att statsrådet i slutet av sitt svar sade, att han ämnade vidtaga åtgärder för att i möjligaste mån stävja denna trafik.

§ 5.

Föredrogs, men bordlades åter andra lagutskottets utlåtande nr 51.

§ 6.

Ordet lämnades nu på begäran till herr **Flyg,** som yttrade: Herr talman! *Interpellation.*
Den 23 februari detta år tillät jag mig, att i en till hans excellens statsministern riktad interpellation uppmärksamma huru officerare och underofficerare inom det svenska militärväsendet voro medlemmar av och aktivt verksamma i nationalsocialistiska, fascistiska och nationella organisationer, vilka både genom sina program samt sin propaganda förklarade sig vilja ersätta den här i landet bestående parlamentariskt-demokratiska ordningen med diktatur.

Min interpellation blev föremål för rätt allmän uppmärksamhet i pressen. Från flera håll framfördes den uppfattningen att det av mig påtalade förhållandet förefanns, samt att den ställda frågan var berättigad. Man bestred emellertid samtidigt min rätt att framställa en dylik fråga — någon annan av riksdagens ledamöter borde i stället ha gjort det. Då det nu förhåller sig så, att ingen annan tagit upp den av mig ställda frågan och då hans excellens hr statsministern ännu ej i riksdagens elfte timma besvarat densamma — av vilka skäl vet jag ej — samt då i de senaste dagarna sådana åtgärder vidtagits, vilka på nytt aktualiserar min fråga, har jag ansett mig skyldig att åter taga upp densamma.

De åtgärder jag åsyftar är upprättandet av frivilliga reservpoliskårer till vilka det första steget tagits genom överståthållare Nothins bekanta initia-

Interpellation. (Forts.)
tiv för Stockholms stads vidkommande. Enligt överståthållarens meddelande skall denna reservpoliskår »träda i funktion allenast under utomordentliga förhållanden, då sådant anses oundgängligen erforderligt för säkerställandet av laga ordning». I regeringsorganet, Social-Demokraten, hälsas hr Nothins initiativ med »odelad tillfredsställelse» — det är »ett även de breda medborgargruppernas värn till författningens och det demokratiska samhällets skyddande», som skall upprättas. Att bli medlem av en dylik kår säges vara »på en gång en medborgerlig plikt och en medborgerlig heder». Medlemskapet är en »demokratins värnplikt till författningens och frihetens skydd».

Jag vågar förutsätta, att den uppfattning, som Social-Demokraten givit uttryck åt i denna fråga, även är regeringens uppfattning, och jag utgår, likaså ifrån att artikelförfattaren vet vad han talar om, då han säger, att överståthållaren tagit sitt initiativ »tydligen i fullaste samförstånd med regeringen». Härav drar jag den slutsatsen, att regeringen anser förhållandena sådana, att ett behov av frivilliga poliskårer med ovan angiven karaktär och uppgift förefinnes.

Utgående från denna slutsats är det som jag på nytt riktar uppmärksamheten på det förhållande jag i min nämnda tidigare interpellation påtalat — nämligen vissa officerares och underofficerares medlemskap i organisationer, vilka syfta till att införa fascistisk eller nationalsocialistisk diktatur. I riksdagens tryck finnes uttalanden av hans exellens statsministern, vari han ger uttryck åt den uppfattningen, att om rikets säkerhet är i fara, på grund av inre oroligheter, skall även militären användas för ordningens upprätthållande. Senast i samband med händelserna i Ådalen hävdades detta. Följaktligen skall — för att använda hr Nothins ord — under »utomordentliga förhållanden» i första hand polisen, i andra hand den nya reservpolisen och i tredje hand militären ingripa till skydd för den bestående ordningens upprätthållande mot fascistiska och nationalsocialistiska kuppmakare. Vilken roll skall i en sådan situation de officerare, vilka äro medlemmar av de agerande organisationerna, spela? Skall de leda sina frivilliga svart- eller brunskjortade trupper, eller skall de kommendera den militära ordningsvakten? I en rad av länder har det visat sig, att hrr officerare av liknande kulör energiskt och framgångsrikt fyllt den förstnämnda uppgiften. Jag tvivlar ej ett ögonblick på, att dessa utländska officerares svenska bröder och yrkeskolleger äro besjälade av den bestämda viljan att här i landet handla likartat. Deras medlemskap i de av mig nämnda organisationerna kan ej tolkas annorlunda.

Nya exempel på dessa organisationers verksamhet och programuttalanden har tillkommit under den tid, som gått sedan min första interpellation i denna fråga framfördes. Dessa exempel få emellertid anstå till en eventuell kommande debatt. Då jag nu på nytt ställer nedan följande fråga, gör jag det, utgående från, att regeringen, med vars »fullaste samförstånd» överståthållare Nothin gått att bilda reservpoliskårer till »författningens och det demokratiska samhällets» värnande, även är villig se till, att militärväsendets av statsmedel avlönade tjänstemän icke arbeta emot dessa den nya ordningsvaktens av regeringsorganet angivna sköna syften.

Jag hemställer alltså om kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern få ånyo framställa följande fråga:

Har regeringen uppmärksammat den fascistiska och nationalsocialistiska orienteringen bland officerare och underofficerare inom det svenska militärväsendet, samt om så är fallet, vilka åtgärder anser sig regeringen böra vidtaga med anledning av nämnda förhållande?

Ifrågavarande anhållan bordlades.

§ 7.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 334, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställningar; och

nr 348, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkterna 119, 122, 129 och 131, gjorda framställningar angående anslag till de allmänna läroverken och kommunala mellanskolor jämte i ämnet väckta motioner;

från andra lagutskottet, nr 352, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande rörande vissa av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1933 fattade beslut;

från bevillningsutskottet:

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 17 juni 1932 angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift; och

nr 356, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående sättet för anordnande i visst fall av importreglering;

från bankoutskottet:

nr 344, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärd för bevarande av förre lokomotivmästaren A. Larssons delaktighet i enskilda järnvägarnas pensionskassa, dels ock väckt motion om understöd åt Larsson m. m.;

nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av §§ 9 och 17 lagen om rikets mynt den 30 maj 1873;

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i förordningen om jordbrukets kreditkassor, m. m.; och

nr 347, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlämnande till Svenska jordbrukskreditkassan av svenska statens obligationer till visst belopp jämte en i ämnet väckt motion; samt

från jordbruksutskottet:

nr 349, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en arrendeegnahemsfond m. m.;

nr 350, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående provisoriskt dyrortstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst i vad rör jordbruksärenden; och

nr 351, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1934/1935 i vad rör jordbruksärenden.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes:

bevillningsutskottets memorial, nr 64, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 237 med förslag till visst tillägg till gällande tulltaxa jämte väckta motioner om tull å ammoniumsulfat;

bankoutskottets memorial, nr 77, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande viss del av bankoutskottets utlåtande nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt till tjänstepension för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen, och för arbetare i statens tjänst jämte i ämnet väckta motioner; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av väckta motioner angående åtgärder till förhindrande av fackliga eller andra yrkesorganisationers kollektiva anslutning till visst politiskt parti; och

nr 53, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i lagen om arbetstidens begränsning.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Gardell* i Gahns	under	4	dagar	fr. o. m.	den	9 juni	och
» *Strindlund*	»	3	»	»	»	9 »	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6.2 e. m.

In fidem

Per Cronvall.

Stockholm 1934. Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.

341717